

Dyck, Vladimir (1882-1943)

Ukrainsk tonsättare och pianist verksam i Frankrike

Vladimir Dyck föddes i Odessa. Han började tidigt spela piano och uppmärksammades av Rimskij-Korsakov vid ett besök i staden. Dennes rekommendationer ledde 1899 till studier vid konservatoriet i Paris, där Dyck som lärare hade Paul Vidal i piano, Charles-Marie Widor i komposition och Antoine Taudou i harmonilära.

Dyck blev kvar i Frankrike och fick franskt medborgarskap 1910. Det möjliggjorde deltagande i tävlingen om Rompriset, där han fick andra pris 1911.¹

Efter studierna arbetade han som pianolärare med många elever ur den parisiska societeten. Hans kompositioner var i början akademiskt präglade, men efterhand blev han mer och mer involverad i skapandet av filmmusik.

1943 blev han p.g.a. sitt judiska ursprung arresterad av Gestapo och tillsammans med sin familj skickad till Auschwitz. Där avrättades han och familjen kort efteråt.

Hans person och musik föll efter 2:a världskriget i glömska. För många blev han en ny bekantskap 2021 genom en skivserie under rubriken *The History of the Russian Piano Trio*.²

Pianotrio c-moll op. 25

1. *Largo molto sostenuto* – *Allegro ma non troppo*

2. *Scherzo: Allegretto grazioso* 3. *Andante sostenuto* 4. *Allegro con brio*
1908

Uppgifterna om tillkomståret varierar. Den brittiske musikkritikern Tully Potter, som kommenterat Naxos-skivserien (se ovan och fotnot nedan), anger 1910. Hela verket är fyllt av lättmemorerade melodier i Tjajkovskijs och Arenskijs anda och borde vara en betagande upplevelse för de flesta lyssnare. Det är dock knappast representativt för tiden; Debussy hade 14 år tidigare slagit igenom med *Prélude à l'après-midi d'un faune* och bara 5 år senare har Stravinskijs *Våroffer* premiär. Men Rachmaninovs pianokonsert eller hans cellosonat från 1901 är heller inte musik i tiden. Och dessa verk får väl sägas glädja många människor, trots att de länge nedvärderades av den tidens och även senare tiders experter. Kanske skrevs Dycks verk för att glädja hans harmonilärare Antoine Taudou, som tillägnades verket? Vad som också överraskar positivt i Dycks trio är dess fina balans mellan stråkar och piano. Det är inte alltid framstående pianister lyckas med detta när de komponerar.

Första satsen, som är stort upplagd, har en långsam inledning. Den börjar med tunga, fallande ackord:

¹ Grand Prix de Rome instiftades 1775 av Acad. Des Beaux-Arts i Paris. Mellan åren 1803-1968 delades priset ut i musik. Bland de drygt 150 förstapristagarna kan nämnas Berlioz (1830), Gounod (1839), Bizet (1857), Masenet (1863), Pierné (1882), Paul Vidal (1883), Debussy (1884) och Lily Boulanger (1913).

² *The History of the Russian Piano Trio* finns på Naxos. Ensemblen är The Brahms Trio grundad 1990. Volym V innehåller trior av Vladimir Dyck, Constantin Ivanovich von Sternberg och Sergej Youferov. I tidigare utgivna volymer hittar man flera trior, som kommenterats i dessa verkkommentarer, t.ex. verk av Glinka, Tjajkovskij, Rimskij-Korsakov, Arenskij och Tanejev.

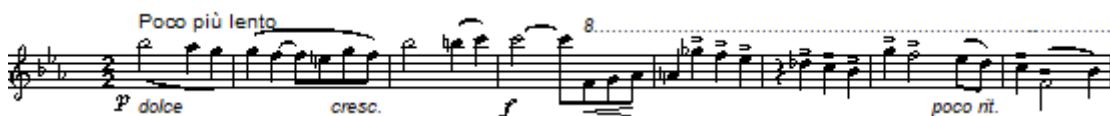
som till slut mynnar ut i ett tema, som föregriper allegrots huvudtema:

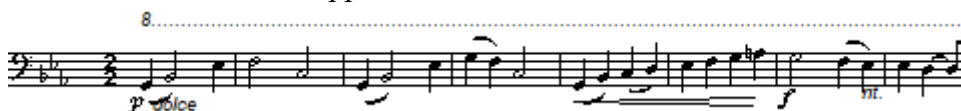
Satsens huvuddel, *Allegro ma non troppo*, följer i sin uppbyggnad sonatformen, men med åtskilliga okonventionella inslag. Den växlar ofta tempo och har flera ritardandon och vilopunkter. Först ut är violinen med ett passionerat huvudtema:

Ett nytt tema bildar överledning till sidogruppen:

Sidotemat i Ess-dur tas upp av cellon:

En slutgrupp byggd på huvudtemat avslutar expositionen.

I den mycket långa genomföringen (nästan dubbelt så lång som expositionen) utvecklas alla temana. Den börjar med huvudtemats 4 första takter men snart koncentreras den på takterna tre och fyra, som nästan uppfattas som ett nytt tema:

Men snart hörs även intro-temat och i *Lento* de fallande intro-ackorden (se notex. nr 1 och 2 ovan), innan det på nytt blir dags för huvudtemat. Genomföringen är för övrigt mycket innehållsrik och rymmer flera avstannanden och vilopunkter. I slutet hörs även en bearbetning av sidotemat, med början i G-dur.

Återtagningen är något förkortad jämfört med expositionen. Den börjar med sidotemat i C-dur. I denna tonart hörs sedan även huvudtemat och resten av expositionens teman, som här får fortsatt temautveckling. En kort coda avslutar. Den börjar med intro-temats vemodiga melodi, (se notex. nr 2 ovan) och följs av ett kort och snabbt *Allegro vivace*-avsnitt som slutar med introts fallande ackord.

Scherzot bjuder på en lättsammare stämning. Det kan liksom första satsen lättast betraktas som gjutet i sonatform. Satsen börjar i C-dur med ett huvudtema som behöver toner från både violin och piano för att bli komplett och där instrumenten efter 8 takter byter plats med varandra. Stråkarna spelar pizzicato. I notexemplet visar övre not-systemet violinstämman:

Sidotemat går i G-dur, och temat presenteras i cellon:

Detta tema följs av ett annat pregnant inslag, en dialog mellan de två stråkarna:

Liksom i föregående sats är genomföringen omfattande och börjar med att utveckla sidotemat. Och liksom i föregående sats stannar skeendet ofta upp genom pauser.

I återtagningen blir tonarten åter C-dur för båda temana och börjar med huvudtemat.

Satsen slutar bortdöende i pianissimo.

Inte minst den långsamma mellansatsen har alla förutsättningar att bli en publikfavorit. Den går i långsam 3-takt. Två delar, A och B, växlar rondoartat med varandra.

I A hörs två teman i mönstret aba. I tema a förbluffas man över att det räcker med en upprepad tretonsfras för att skapa fångslande musik. Tema b har större rörlighet men visar på samma förbluffande tonekonomi.

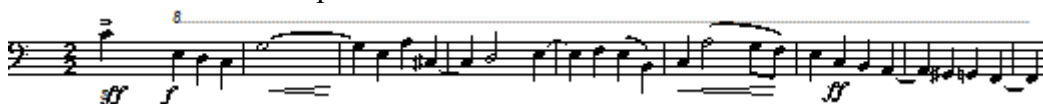

B-temat i Ess-dur påminner rytmiskt om det andra av A-temana ovan:

Efter en första avdelning bestående av ABABA, som slutar bortdöende, tror man att satsen är slut. Men överraskande följer ytterligare en omgång BABA, nu med något nerkortade avsnitt.

Den långa finalsatsen, *Allegro con brio*, bjuder på nytt på ett rikhaltigt temamaterial. Både huvud- och sidogrupp har två teman vardera. Men framför allt överraskas man av hur idéerna från första satsens teman nu utnyttjas på nytt. Men kanske borde man inte förundras: Dyck var utbildad i Frankrike, där temaanknytning mellan satserna var vanlig sedan Cesar Francks tid. Det synkoprika förstatemat har t.ex. i sin begynnelse stora likheter med **första satsens huvudtema**. Det presenteras omedelbart i cello efter ett kraftfullt C-durackord i pianot och förstärks efter 8 takter av violinen:

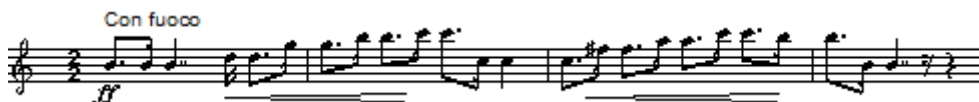

Märkligt nog kommer detta tema inte tillbaka i satsen. Det följs av ytterligare ett tema som börjar i C-dur. Det kallas i fortsättningen **huvudtemat** och är påfallande likt **första satsens överledningstema**. Det har också samma fallande notbild som vi hittar på flera ställen i föregående tema. Notexemplet visar först pianots och sedan violinstämmans:

Detta huvudtema (?) fungerar i sin avslutning som överledning till sidogruppen genom att avsluta på ett D7-ackord.

Sidogruppens första tema (G-dur) är alls ingen ljuv melodi utan snarare brysk och dramatisk. Temat är punkterat och ska spelas med glöd. Notexemplet visar violinstämman:

Desto älskligare är då nästa tema i G-dur, som inleds i cellon:

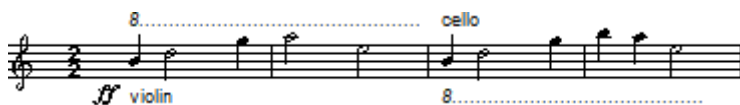

Expositionen avslutas med en slutgrupp vars tema är tydligt **inspirerat av första satsens sidotema**. Det framförs i kanon i stråkarna och med fanfarackompanjemang i cello och piano:

Med början i pianissimo följer nu ännu en lång genomföring. Den utvecklar framför allt den fallande skala, som finns i de båda C-durtemana, som nu låter sig höras i olika varianter. Men även det bryska sidotemat och sluttemat hörs från och till, ibland samtidigt.

Återtagningen börjar med huvudtemat som först hörs i E-dur och Ass-dur innan det klingar i C-dur. Därefter hörs **första satsens sidotema**, i sin ursprungliga skepnad, nu i G-dur:

Sidogruppens två teman hörs också i förväntad tonika. I övrigt har de fått annorlunda stämföring och faktur.

Överraskande hörs på nytt genomföringens två varianter av huvudgruppens teman, nu transformerade från H-dur/G-dur till E-dur/C-dur.

En coda avslutar denna mångbottnade sats.